

V. évfolyam.

1914—1915.

3. szám.

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZAB. KIR.
VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTI:

Dr. CZOBOR ALFRÉD

Abaúj-Tornavármegye főlevéltárnoka,

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város főlevéltárnoka,
a Műemlékek Örsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József

Hoffmann Arnold

Kerekes György

Ferdinandy Gyula

Dr. Eöttevényi Nagy Olivér

Dr. Puky Endre

Révész Kálmán

Szabó Adorján

Dr. Takács Menyhért

Dr. Tóth-Szabó Pál

Varju Elemér

Dr. Veress Endre

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

NYOMTA

A KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIDÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1916—11529.

TARTALOM.

	Oldal
Czobor Alfréd dr.: A kassai színészet története	97

Családtörténet.

Czobor Alfréd dr.: Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek (1564—1711)	113
---	-----

Vegyesek.

Kemény Lajos: Boszorkány a kispadon	126
Kemény Lajos: Két politikai beszéd	127
K. L.: Nagyúri vendégek Rákóczi udvarában	130

Irodalom.

K. L.: Csoma József: A magyar heraldika korszakai Budapest, 1913.	132
Bibliographia	133

A kassai színészet története.

Az 1762-től 1781-ig terjedő időben Kassán nincs nyoma színészetnek. Egy színi törekvés jelentkezik csupán. 1774-ben két katonának, névszerint *Rieder József* és *Gutz Ferenc* tűzéreknek az az ötletük támadt, hogy a város közönségét színi előadásokkal fogják mulattatni. Minthogy a jezsuita rend eltörlése (1773) után az iskolai év megnyitása késett, e célra a jezsuita kollégium iskolai színházát szemelték ki. Elhatározásuk komolyságának kétségtelen bizonyítéka, hogy az engedély elnyerése végett kérréssel fordultak a helytartótanácshoz.

Némák a fegyverek irják a folyamodók — és a katona a falak között tesped; sem királyáért, sem hazájáért nem kell vérét ontania. Másfajta tevékenységgel óhajtanának tehát a kassai közönségnek kedveskedni, mely különben is *nélkülözi az újabb idők élvezeteit*. Egyes főurak óhajára, teljesen díjtalanul, tisztán a publikum szórakoztatására szindarabokat szeretnének előadni. De mivel nincs színházuk, esedeznek a helytartótanácshoz, hogy jámbor törekvésük előmozdítása végett az eltörölt jezsuita rend kollégiumi színházát engedje át nekik.¹⁾

Mi volt erre a helytartótanács válasza, nem tudjuk. Kérésüket hihetőleg megtagadta. Néhány évvel utóbb²⁾ fölmerült eset arra enged következtetni, hogy a helytartótanács e tekintetben olyan álláspontra helyezkedett, mely a szerzetes rend által a tanuló ifjuság számára létesített színháznak világi színi előadásokra való felhasználását nem engedi meg.

De nem is az a fontos, mi lett az ötletes vállalkozók tervéből. Színészettörténeti szempontból e felbuzdulás magá-

¹⁾ Idézve dr. *Farkas Róbert*: A kassai kath. főgymn. tört. 226. l.

²⁾ Lásd alább.

ban véve csak jelentéktelen epizód. Szó sem lehet itt rendes színtársulat szervezéséről. A két katoná csupán műkedvelő társaság alakítására gondolhatott, melynek tagjai talán vegyes katonai és polgári személyek lettek volna. Figyelmünket ez az eset mindenekfelett a belőle vonható következtetések miatt tereli magára. Első sorban támogatja azt az állításunkat, hogy az első színésztársaság távozása után újabb társulat hosszabb időn át nem mutatkozott a városban, mely még 1774-ben sem részese a színelőadások által nyújtott élvezetnek. Másodszor világosan reámutat arra, a mit már előzőleg mondtunk, hogy t. i. a színészetnek a főurak és a katonaság voltak legnagyobb barátai és támogatói. A két tűzért a főrangúak biztatása sarkalja a vállalkozásra s kecsegteti a siker kilátásaival. Bizonyítja továbbá azt is, mily megszokottak és népszerűek voltak azelőtt a jezsuiták iskolai színjátékai, mert alig hogy ezek megszűnnek, akadnak vállalkozók, kik világi színjátékokat szándékoznak helyükbe behozni, még pedig a siker érdekében az egyedül alkalmasnak kinálkozó, főként azonban a kassaiak által már jól ismert és megszokott helyen, az eltörült jezsuita rend iskolai színházában.

Végül az a kitétel, hogy Kassa nélküli a modern idők élvezeteit, a melyeket t. i. a színpad nyújt, mutatja, hogy a színészet már akkor mint az előrehaladt kor egyik követelménye kezd fellépni, mely előtt Kassának is, mint magasabb kulturájú városnak, előbb-utóbb meg kell nyitnia kapuit. Ez ez idő pedig már igen közel járt.

II. József trónralépése után a városok avult gondolkozásmódja az újabb áramlatok hatása alatt kezd kivetközni addigi tulzásaiból. A társas élvezetek elé állított korlátok lazulóban vannak. A társadalmi élet élénkebb hullámozása áll elő; a társas multságok, a tánc, zene, mindinkább előtérbe nyomulnak. A nyilvános multságokat tiltó napok száma is feltűnően megcsappan. Mig Mária Terézia alatt ezek számra nézve még majdnem meghaladják a szabad napokat, II. József 1781. febr. 15-én kelt rendeletével a tiltott napok 21-re apadnak.¹⁾

¹⁾ Ferenczi i. m. 61—62. l.

Ez az átalakulás a színészetnek is kedvez. Nagyobb tér nyílik számára s csakhamar a társas szórakozások elengedhetetlen kelléke lesz.

Kassán az 1781-ik évvel kezdődik az az időszak, melynek folyamán a hazánkba beözönlő különféle német színtársulatok, ha egyelőre még nem is rendszeresen, de már csaknem évről-évre el-ellátogatnak ide s előkészítik a talajt a színészet rövid időn belül bekövetkezett állandósítására.

Kassa lakosságának száma ez időtájt nem messze járt a 7000-tól.¹⁾ Számos főúr lakott itt állandóan, vagy bizonyos időközökben; a sok közhivatal, a nagyszámu katonaság, továbbá a város jelentős forgalma, emelkedettebb kultúrája és mindazok a körülmények, melyek Kassát Felsőmagyarország f városává avatták, a városban eddig elfojtva tartott szabadabb szellem fellélekzésével csalogató hatással voltak a kenyér után néző színigazgatókra és egyben kedvező kilátást nyújtottak a színészet jövőjére nézve.

Minthogy a főurak, meg általában a vagyonos nemesek — a színházlátogatók legkiadósabb csoportja — leginkább télre huzódtak be a városba s kora tavasszal ismét visszaszállingóztak szép vidéki lakóhelyeikre,²⁾ a színtársulatok is első sorban a telet választották Kassára jövetelük idejéül. Már az első időkben kezd kialakulni az átlag októberben, vagy november elejével kezdődő s körülbelül április végével záruló kassai téli színi idény, mely azután állandósult is.

Az első próbálkozást követő hosszú szünet után legelőbb, 1781. októberében, *Hülverding* (Hilverding, Hilferding) József német színigazgató hoz társulatot Kassára.³⁾ Hogy jóval előtte már játszottak itt színészek, lassanként feledésbe ment. A későbbi nemzedékek előtt Hülverding már úgy szerepel, mint a ki elsőnek tartott Kassán színielőadásokat.

¹⁾ Az „*Almanach von Ungarn auf das Jahr 1778*“ (Wien und Pressburg, 387. l.) a lakosok számát 6200-ra teszi.

²⁾ *I. C. von Thiele*: Das Königreich Ungarn Ein topographisch — historisch — statistisches Kundgemälde Kassa, 1833. V. k. 119—121. l. — Kassa v. lev. 1787. é. 3177 sz.

³⁾ Kassa v. lev. 1781. é. 714. sz.

A köztudatban meggyökerezett hit azután megtévesztette a kassai színészet multjának ismertetőit is, kik is a mult század kezdete óta napjainkig egyre Hülverdingen kezdik írásaikat. Ugyanakkor azonban abba a tévedésbe is esnek, hogy a város állandó színházának felépítését 1781-re teszik s azt állítják, hogy ebben Hülverding játszott először.¹⁾ Pedig erről szó sem lehet. A színházépítéssel behatóbban foglalkozó következő fejezetünk kétségtelen bizonyítékokat szolgáltat arra, hogy még maguk az építési előmunkálatok is csak 1787-ben kezdődtek. Ami pedig Hülverding színházát illeti, ez csupán egy fabódé volt, melyet a tanács engedelméből a város piacán állított fel.

Kassán abban az időben csak egyetlen olyan helyiség volt, mely némi átalakítással akkori értelemben vett nagyobb szintársulat számára hosszabb időre játszóhelyül kínálkozott: a volt jezsuita kollégiumnak üresen álló nagyobb színháza. Érthető tehát, hogy Hülverding kezdetben minden lehetőt elkövetett, bár eredménytelenül, hogy ezt a helyet megkaphassa. Miután ez ügyben sem Péchy Gábor, a kassai tankerület akkori főigazgatója, sem pedig a városi tanács nem tartotta magát illetékesnek határozni, a színigazgató kérése a helytartótanács elé került.²⁾

De minthogy a kollégiumi színháznak is csak úgy lehetett volna a télen át igazi hasznát venni, ha megfelelő módon

¹⁾ V. ö. Thiele i. m. V. k. 119. és 133. l. — Kleinszky László: A kassai magyar színészet 1781—1877. Kassa, 1878. 3. l. — U. a.: A kassai magyar színház története. Kassa, 1881. 3. l. — Rupp Jakob: Magyarország helyrajzi története. II. k. 250. l. — Korponay János: Abaujvármegye monographiája. Kassa, 1866—1870. 595. l. — Bayer is, bizonyára Kleinszky után, 1781-ben épültnek mondja a színházat; de helyesen jegyzi meg, hogy „hihetőnek kell tartanunk, hogy mielőtt a városi színház tényleg létesülhetett, kellett idegen színészeknek Kassán is megfordulni, mert valódi szükség nélkül ily kiadást a város még sem kockázhatott meg” (i. m. I. k. 272. l.) Tekintve, hogy a színház későbbi időre eső építését előzőleg tényleg több szintársulat fordult meg Kassán, az előbbi teltevés erre az időre vonatkoztatva megfelel a valóságnak.

²⁾ Kassa v. levél. 1781. é. 714. sz.

való fűtéséről előre gondoskodás történik, Hülverdingnek az volt a terve, hogy a mélyebben fekvő nézőtérén két s az emelkedettebb színpadon egy kályhát állíttat fel, melyeknek csövei az utcára vezetnének ki. Kenyeres János apátnak, a kassai kir. akadémia igazgatójának megkeresésére, ki — mint ahogyan kivethető — a színterem átengedését ellenezte, a város akkori főbirája, Klestinszky József, három tagu bizottságot küldött ki annak megvizsgálására, vajjon a színigazgató által tervezett fűtési mód nem ütközik-e akadályokba, s hogy az egykori iskolai színház a kívánt célra egyáltalában még alkalmas-e.

A helyszíni szemle alkalmával kitűnt, hogy az egész színterem a tetőzettel együtt csupa deszkából készült, s hogy ezek is már ko-hadásnak indultak. Ha tehát a fenti módon fűtést rendeznék be, ez a legnagyobb tűzveszély magvát rejtene magában. Hozzá még a kollégium a vele összeépített templommal a város kellő közepén áll, mi által egy ilyen tűzfészek magát a várost is teljes pusztulással fenyegetné. A bizottság a most elmondottak gondos mérlegelése után kimondotta, hogy a régi kollégiumi színháznak kérelmező részére való átengedését nem javasolja.¹⁾

November hó 19-én a helytartótanács határozata is le-érkezett. Ugy szólt, hogy az eltörült jezsuita rend kollégiumá-nak színházában nyilvános színjátszóknak előadások tartása bizonyos okokból nem engedhető meg.²⁾

Hülverding tehát más megfelelő hely hiányában a városi piac közepén deszkából összetákolt színben volt kénytelen előadásait folytatni.³⁾ A téli időben azonban az ilyen színház épenséggel nem szolgáltatott valami nagy kényelmet a közönségnek. A hideg és a Kassa éghajlatát jellemző erős szelek ellen alig nyújtott oltalmat. A benne elhelyezett kály-hák ezen a bajon nem sokat segítettek s inkább csak a tűz-veszélyt növelték. Nem is volt szabad a színházat mással,

¹⁾ Kassa v. lev. 1781. é. 749. sz.

²⁾ U. o. 1781. é. 835. sz.

³⁾ ... „ex meris ligneis materialibus pro lusibus comicis ex-structum Theatrum“ ... (Kassa v. lev. Tanácsi Jkv. 1782. év. 4. l.)

mint szénnel fűteni, mert a fa nagyobb tüzet éleszt. Midőn pedig a városi hatóság megtudta, hogy Hülverding ígérete ellenére mégis fát használ, erélyesen felszólította, hogy a szénfűtésre térjen vissza. Valamint azt sem hagyta szó nélkül, hogy a főurak fáklyák világa mellett hajtatnak a faszínházhoz, a mi szintén könnyen tüzet okozhat. E szokással fel kellett hagyniok.¹⁾ Teljesen érthető ez a nagy elővigyázat, mert csak kevéssel azelőtt is óriási tűzvész dühöngött a városban, mely a dóm tornyát sem kímélte meg. Elég aggodalomra adott okot egymagában az is, hogy a hevenyészett színház belső kivilágítása szurokfáklyákkal történt. Egyébként ez a város közepén felállított faalkotmány egyáltalában nem vált a város diszére s a piaci forgalmat is zavarta.

Hülverding kevéssel 1781 október 12-ike előtt érkezett társulatával Kassára s május végéig maradt itt. Helypénz címén nyolc aranyat fizetett a városi pénztárba. Azonkívül a polgári kórház (xenodochium) javára február első felében egy előadást tartott. Ez alkalommal a tiszta bevétel 36 frt. 30 kr. volt.²⁾ Ettől fogva állandó szokássá vált, hogy valahányszor új színtársulat érkezett, a város mindannyiszor kikötötte, hogy évente legalább egy darabot a polgári kórház javára köteles előadni.

A téli hónapok aligha hozták meg Hülverdingnek a kívánt anyagi sikert. A soha ki nem fűthető, hideg deszka-színház nem nagy publikum látogathatta. Legkevesbé sem busás bevétel jele, hogy a színigazgató a város magtárosának 143 frt. 25 kr.-al adósa. A tavasz — úgy látszik — már jobban kedvezett a színházi pénztárnak. Április 15-ikére az igazgató adósságának már több mint felét le tudta törleszteni.³⁾

E társulat fél esztendő t meghaladó kassai szerepléséből egyetlen olyan emlék sem maradt reánk, melyből annak színvonalára következtethetnénk. E tekintetben tehát korábbi működésére vagyunk utalva. Hülverding társulata kétsége-

¹⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1782. é. 4. és 17. l.

²⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1782. é. 65. és 170. l.

³⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1782. é. 124. l.

lenül ideális művészi felfogástól, az előhaladás szellemétől áthatott társaság volt, — írja róla *Filtsch*, midőn 1778-ik évi nagyszebeni szereplését méltatja.¹⁾ Nincs okunk ebben kételkedni, kivált ha tudjuk, hogy ugyanitt ekkor egy színházi hetilap is megjelent,²⁾ melyet maguk a színészek adtak ki. A lap a tizenkettedik ívvel megszűnt ugyan, de a hasábjain addig is megjelent őszinte színi kritikák, a színészet fejlesztése és megkedveltetése, színvonalának emelése, a „komédiás” névnek — mint akkor a színészeket nevezték³⁾ — nagyobb megbecsülése érdekében irt fejtegetések, a színi iskolák eszméjének, mint egészen új gondolatnak a felvetése, — mind azt a benyomást keltik, hogy a Hülverding igazgatása alatt egyesült tagok kiválóbbjai irodalmi képzettséggel bírtak. A rögtönzésekről, az ostoba élcekből álló „Hauswurst”-ról a legnagyobb lenézéssel szólnak. E közt és az ő művészetük között olyan különbséget látnak, mint „alattvaló és király között”.⁴⁾ Hülverdingről egyébként az 1781-ik évi góthai színházi naptár is hízolgőn emlékezik meg, azt irván róla, hogy e távoli vidékeken a jóízlés terjesztésével szerez érdemeket.⁵⁾

Nagyszebenből holmi egyenetlenkedések miatt távoznia kellett. Társulata mindamellett nem bomlott fel.⁶⁾ 1780-ban újból Nagyszebenben, még Temesvárott jár s még ugyanez évben, valamint a következőben Pesten találjuk.⁷⁾ Innen jött Kassára.

Hülverding már rendszeres darabokat hoz színre, melyek a német színpadokon akkor divatos szomorú-, vig- és daljátékok sorozatából állottak. Lessing („*Minna von Barnhelm*”, „*Emilia Galotti*”), Beaumarchais („*Der Barbier von Seville*”, „*Eugenie*”), a polgári dráma és a látványos katonai darabok

¹⁾ i. m. 551. l.

²⁾ Theatralisches Wochenblatt.

³⁾ A színészeket ez időben a következő elnevezésekkel emlegetik: „comicus”, „comediasta”, „histriones et comediastae”, „comaeus”, „comica societas”.

⁴⁾ *Filtsch* i. m. 546—547. l.

⁵⁾ Gothaer Theaterkalender auf das Jahr 1781. 157 l.

⁶⁾ V. ö. *Ferenczy* i. m. 63. l.

⁷⁾ *Kádár* Jolán i. m. 17. l.

(íjf. Stephanietől) egyaránt szerepelnek műsorán Shakespeare Romeo és Juliája is előfordul Weisze Félix átdolgozásában.¹⁾ A balletet sem vetette meg.²⁾

A társulat 1778-ban két színészből és négy színésznőből állott. Kiválóbbak: Hülverding József az igazgató, Jann, Scheidhauer, Hülverdingné és Amblingné.³⁾

Mielőtt tovább mennénk, megemlítjük, hogy az iskolai tanulóknak a színházba járás nem volt megengedve. S az akadémia igazgatója ettől még a felsőbb iskolai ifjúságot is szigorúan eltiltotta, mivel — mondja az akadémia 1781—2-iki évkönyve — ott olyanokat is hallani, a mik a serdült korban levőknek ártalmára lehetnek; másrészt alkalmat nyujtana szabadabb életű személyekkel való érintkezésre. Ez pedig a tudományokban való előmenetelt nagy mértékben hátráltatná.⁴⁾

1782—83 telén semmi nyoma Kassán a színészetnek. Csak a reá következő 1783—4-iki téli időszakban jelenik meg újból egy német színésztársaság: Mayer János és *Ditelmayer* József igazgatók budai szintársulata.

Mayer még a nyár folyamán kijárta, hogy Kassát magának télére biztosítsa. Nagy segítségére voltak ebben egyes tekintélyes, szinpártoló magyar főurak. Alvinczy báró fölkerésére Sztáray Mihály gróf, szabolcsi főispán és kassai kamarai administrator, járt el érdekében elsősorban a városnál. 1783 július 8-ikán Budáról keltezett levelében kiemeli, hogy Mayer ugy színvonal, mint megbízhatóság tekintetében magasan fölötte áll kassai elődjének, Hülverdingnek; s egyben nagyobb nyomaték kedvéért hangsúlyozza, hogy az ilyenmű szórakoztatások, mivel általuk a pénznek is nagyobb forgalma áll elő, a városnak is javára szolgálnak.⁵⁾

¹⁾ Gothaer Theaterkalender auf das Jahr 1781. i. h. — *Filtsch* i. m. 547. és 551. l. — *Kádár* i. m. 18. l.

²⁾ *Filtsch* i. m. 547 l. — V. ö. *Kádár* i. m. 18 l.

³⁾ *Filtsch* i. m. 544 l.

⁴⁾ Acta Academiae Regiae Cassoviensis ab anno 1776. 41—42. l. — Annuae Universitatis Superioris Hungariae, nunc Regiae Cassoviensis 65. l. (A kassai kir. jogakadémiai könyvtár kézíratai között).

⁵⁾ Kassa v. lev. 1783. é. 482. sz.

Ami a megbízhatóságot illeti, ehhez sok szó fér. A pártfogók ugyan ekkor még nem láthattak a jövőbe; de a későbbiek megmutatják, hogy e magasztalás kissé korai volt.

A városi tanács nem gördített akadályt a színészek eljövetele elé; sőt — mondhatni — ezuttal már készséget is mutatott irányukban. Csupán a hely miatt volt fennakadás. A szinigazgatók azt a helyet kérték, ahol annak idején Hülverding játszott, hogy ott ugyancsak fából színházat építhessenek. Erre azonban a város többé nem volt kapható. Nemcsak azért, mert a piac közepén álló faépület a várost elcsufítja; hanem mivel a kivilágítására szükséges fáklyák alkalmazása tűzveszélyes, s e mellett hetivásárok alkalmával a forgalmat is akadályozná, ami pedig — és erre mindig nagy gondja volt a tanácsnak — a város jövedelmének csökkenését jelentené.

A tanács tehát maga járt utána, hogy egy színházzá átalakítható helyiséget keressen ki a város területén. Fáradozása azonban nem vezetett eredményre. Sem köz-, sem magánépületekben nem talált e célra alkalmas termet. Az igazgatókra bízta tehát, hogy akár az egykori jezsuita színházat szerezzék meg, akár pedig ők maguk keressenek, ha ugyan találnak, a városban valahol megfelelő helyet.¹⁾

A kérdés végre úgy oldatott meg, hogy a csak az imént újból megnyílt Forgách-utcai (ma Deák Ferenc-utca) kapunál, melyet ez évben II. József kassai látogatása emlékére Józsefkapunak neveztek el,²⁾ a város falain kívül, azon a tájon, ahol most a kir. tábla áll, a város Mayerék részére egy üres telket jelölt ki, melyen azután ők színházat állítottak.³⁾

Érdekükben ez ügyet illetőleg különben Berzeviczy Ferenc báró is közbevetette magát. Nagy barátja lehetett a színészetnek. Mint egy alábbi eset mutatja, a városi tanács első sorban az ő véleményét kérte ki, mielőtt a játszási enge-

¹⁾ Kassa v. lev. 1783. é. 617. sz. — U. o. Tan. Jkv. 1783. é. 361—362. l.

²⁾ Révész Kálmán: A Forgách-utcai kapu. (Történelmi Közlemények Abauj-Torna vm. és Kassa multjából. IV. évf. 1—5. l.)

³⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1783. é. 378—379. l.

délyért folyamodó színészek kérése fölött határozott volna. Ő apja volt a magyar színészet történetében örök emlékezetű Berzeviczy Vince bárónak, kire a színészet iránt való meleg érdeklődés — úgy látszik — családi örökség gyanánt is szállott. De míg Ferenc bárónak csak a német színészettel szemben volt alkalmá rokonszenvét kimutatnia, a most tárgyalt időben még csak harmadféléves fia, Vince báró, a következő század huszas éveinek végén a vándorlásban élő, létéért küzdő magyar színészetnek lett egyik leglelkesebb, bőkezű pártfogója.

A változott idők jele, hogy a város tanácsa is a színészek kezére jár. Berzeviczy Ferenc közbenjárására már nem is volt szükség. A tanács már előzőleg önként átengedte nekik az említett telket. Sőt lehetséges, hogy a német színészet állandósítására is gondolt, midőn a színigazgatók számára annak négy éven át háborítatlan használatát biztosította, hogy ily módon az építkezésre fordított költségük megtérüljön.¹⁾

Mayer és Ditelmayer társulata tehát november közepe táján már megkezdhette az előadásokat. Kassai működése 1784 március végéig tartott.²⁾

Az igazgatók a városnak mindenegyes hét után, melyben színelőadás volt, két rénes frtot fizettek³⁾. Ezenkívül — a városi hatóság kikötése szerint — egy, a nagybőjtben színrehozott darab tiszta jövedelmét, mely ez alkalommal 72 r. frt. és 27 kr.-ra rugott, a helybeli polgári kórház szegényei javára voltak kötelesek odaadni.⁴⁾

A két igazgató nem nagy szerencsével dolgozott. Lehet, hogy rosszul csinálták meg számadásaikat, vagy talán könnyelműen bántak a pénzzel; de sokkal valószínűbb, hogy a színházi bevétel volt szerény, mert a publikum még nem igen szokott a színházlátogatáshoz. Tény, hogy adósságot adósságra halmoztak. Ehhez járult, hogy már Budáról is adóssággal jöttek el, hol még a színházi borbélyukat sem fizették

¹⁾ Kassa v. lev. Tan Jkv. 1783. é. 378—379. l.

²⁾ Kassa v. lev. 1784. é. 132. és 711. sz.

³⁾ U. o. Tan Jkv. 1783. é. 378—379. l.

⁴⁾ U. o. 1784. é. 136. l.

ki.¹⁾ Ez, minthogy távozásuk előtt hitegetésekkel felültették, a kassai tanács útján kénytelen tartozásuk behajtását szorgalmazni. Több kassai kereskedőnél és iparosnál adósságuk tavaszra 449 frt. 22 kr.-ra gyűlt fel; ami abban az időben elég nagy összeg volt. Pénzük nem lévén, az adósságrendezés legegyszerűbb módját választották: megugrani a hitelezők elől. Csak ezek éberségén mult, hogy tervük nem sikerült. Hitelezőik, mihelyt gyanut fogtak, összes javaikat hatósági zár alá vétették s színházukat becsukatták.²⁾ Az igazgatók tehát, minthogy fizetni nem tudtak, szorult helyzetükben márc. 30-án írásban kötelezték magukat, hogy május 31-ikéig Pesten egy megnevezett kereskedőnél a fenti összeget leteszik s feljogosították hitelezőiket, hogy ellenkező esetben őket a budai tanács útján elfogathassák, javaikat végrehajthatassák és színházukat bezáráthassák³⁾ Így azután szabadon engedték őket utjukra. Visszamentek társaságukkal Budára.

Mily értéke volt adott szavuknak, melyet saját névaláírásukkal erősítettek meg, csakhamar kitűnt. Julius 23-ikán a kassai tanács kénytelen Buda város hatóságához fordulni, hogy rajtuk, miután a határidő már régen lejárt, a szóbanforgó követelést a kötelezvény értelmében hajtsa be.⁴⁾ Mayer azonban kijelentette, hogy fizetéseképtelen; de mivel körülményeinek javulását reméli, némi haladékot kér. A budai tanács szept. 11-ikén ilyen értelemben válaszol.⁵⁾

A dolognak meglehetősen komikus vége lett. A színészeknek folytonos halogatással sikerült ezuttal úgy a hitelezőket, mint a hatóságokat kijátszaniok. 1785 márciusában⁶⁾ Budáról, miután itt is jókora adósságot hagytak hátra, szép csendesen odább álltak. Midőn Kassa ez év április hó 26-án

¹⁾ Kassa v. lev. 1784. é. 132. sz.

²⁾ Kassa v. lev. 1784. é. 711. sz.

³⁾ Kassa v. lev. 1785. é. 482. sz.

⁴⁾ U. o. 1784. é. 711. sz.

⁵⁾ U. o. 1784. é. 897. sz.

⁶⁾ Tehát Mayer társulata nemcsak 1783-ban és 1784-ben, hanem 1785-ben is játszott Budán. — Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1785. é. 215. l. — V. ö. Kádár i. m. 23. l.

sürgeti Budát, hogy ez ügyben serényebben járjon el,¹⁾ utóbbi a körmönfont adósoknak már csak hült helyéről tudósíthatja a kassai magisztrátust. Ugy elmentek, hogy még hirt sem lehetett hallani felőlük.²⁾ Ime, ilyennek bizonyult a megbízhatóság, mely Mayerék idejövetele elé beharangozóul szolgált!

Mindamellett e szintársulathoz mégis két olyan nevezetesség fűződik, melyet, bár nem kassai szereplésével függ össze, e helyütt nem hallgathatunk el. Egyik az, hogy vele kezdődik 1783 április 4-én a budai rendszeres színészet. A Mayer-, Ditelmayer- és Landerer-házaspár, Hornung Antal, ifjabb Mayer és Braun kisasszony ugyanis ekkor válnak ki Schmallöger Johanna pesti színházának kötelékéből és szerveznek Budán új szintársulatot.³⁾ Kétségtelenül ugyanezek voltak Kassán is a társulat elsőrendű tagjai.

A másik különlegesség még némi rokonszenvet is gerjeszt ez iránt a Mayer-féle szintársulat iránt. Az *első magyar nyelvű színelőadás* bemutatása a fővárosban e társulat érdeme. 1784 október hó 14-én Budán színrehozta Möller Ferdinánd Henriknek Kónyi János „strázsa-mester” fordításában 1782-ben megjelent „Waltron, avagy a Subordinatio” c. szomorujátékát. „Örök ditsőségére szolgál — írja a pozsonyi Magyar Hirmondó pesti levelezője — a Budai és Pesti közönségessen játszó Német társaság igazgatóinak, Mayer János és Ditelmayer Teréziának,⁴⁾ hogy ők azt, a mit még soha a Magyarok közzül tselekedni senki sem bátorkodott, véghez vitték. Ők voltak a legelsőek, kik a Budai Főjátéshelyen ezen folyó Szent-András-Havának 14-dik napján egy nevezetes Katonai szomorú játékot *Magyarul* játszani merészelték” . . . Hogy a tudósító merészséget lát ebben, érthető oly korban, midőn nyelvünk száműzetésre volt ítélve. És ha még oly tökéletlen volt is az első magyar nyelvű színelőadás, s ha talán nem is volt más célja,

¹⁾ Kassa v. lev. 1785. é. 482 sz.

²⁾ U. o. Tan. Jkv. 1785. é. 215. l.

³⁾ Bayer i. m. II. k. 270. l. — Kádár i. m. 23. l.

⁴⁾ Ugy látszik Ditelmayer József időközben elhunyt s neje lett a társigazgató.

mint a közönség fokozottabb pártolásának kinyerése, a magyar színészet szempontjából ez első próbálkozást, melyet valószínűleg több ilyen előadás is követett, nem szabad lekicsinyelnünk, mert úgy lehet, hogy ezek az előadások hatással voltak a fővárosban egy műkedvelő magyar színjátszó társaság szervezésére.¹⁾

Egyebekben a társulat műsora, az előadások jellege és színvonala az egykoru hazai némei szinpadok átlagos képét mutathatta. Olyan lehetett, mint abban az időben — teszem — a pesti színházé.²⁾ A műsor ekkor már teljesen megszabadul a „Hausvurst”-tól, de még nem áll azon a fokon, hogy a magasabb igényeket kielégíthetné. A közönség még mindig a látványos darabokat jutalmazza meg leginkább tetszésével. A szem gyönyörködtetésének vágya hatalmas lendületet ad a ballet-kultusznak. Ennek virágzása erre az időre esik. Mayer szinpadán is a színművek mellett elmaradhatatlan.

A József-kapunál fekvő telket, melyet a város Mayer és társa részére négy évre átengedett, de a melyet ezek adósságaik elől menekülve, soha többé igénybe nem vettek, még később is úgy emlegetik, mint a melyen azelőtt színház állott.³⁾ Ugy látszik, már ettől fogva lett ez a város falain kívül, a mai Deák Ferenc-utca végén levő hely egészen a közelmúltban történt építkezések idejéig megszokott tanyája a különféle mutatványosoknak.⁴⁾

1784-től 1788-ig Kassát kevésbé ismert, kisebbszertű színtársulatok keresték fel. Ezek előadásaikat jobbra a város nagyobb vendéglőiben és kávéházaiban tartották.

Az 1784—5-iki téli időszakra bizonyos *Lampel* József

¹⁾ Lásd *Bayer* József: Az első magyar nyelvű színelőadás a fővárosban. (Irodalomtörténeti Közlemények. 1903. évf. 129—135. l.)

²⁾ *Káddár* i. m. 18—22 l.

³⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1787. é. 188. l. — „... spatium moeniale ad portam Josephinam situm, in quo prius Comicum Theatrum locatum fuit” . . . (U. o. 1791. é. 964. l.)

⁴⁾ Ezt a telket eleinte többen kérték magánépítkezések céljaira; de a város 1791-ben kereken kijelentette, hogy azt közhasználatra („pro publicis usibus”) szánta. — U. o. 1791. é. 964. l.

szinigazgató pályázik Kassára Mielőtt azonban társulatát ide hozná 200 frt. előleget kér a várostól, melyet az előadások folyamán beszédendő jövedelméből fizetne vissza.¹⁾ Nem ismerjük a tanács határozatát. Föltehető, hogy az előleget nem adta meg. Hogy Lampel ennek ellenére mégis eljött-e, nem tudjuk. Tény azonban, hogy e télen is volt Kassán színésztársaság. 1785 május 4-ikén benyújtott számadások szerint a színjátszók által a polgári kórház javára előadott darab jövedelme 46 frt. 5 kr., az általuk a játékok után befizetett s ugyancsak e célra fordított díj pedig 20 frt.²⁾

Ez év augusztusának elején *Bienfait* Albert marionette-játékos³⁾ és pantomimista⁴⁾ engedélyt kap, hogy a város tulajdonában levő nagy kávéházban előadásokat tarthasson. Ugy látszik, ő a legutóbb itt járt színésztársaságból maradt vissza Kassán s ennek távozása után⁵⁾ adósságokba merülve családjával együtt nyomorba jutván, ily módon igyekezett könnyíteni helyzetén. A tanács kikötötte, hogy bevételéből első sorban Kassán fennálló tartozásait köteles rendezni.⁶⁾

1785—86 telén megint találunk itt egy előttünk ismeretlen szintársulatot. 1786. május 15-ikéről szóló jelentés szerint a polgári kórház felségélyezésére egy színelőadás tiszta jövedelme és az előadások után kiszabott járulékok címén 41 frt. 53 kr. folyt be.⁷⁾ Ugyanez év március 20-án a tanács az itt időző színészekkel közli, hogy egy legujabban

¹⁾ 1784. nov. 4. — Kassa v. lev. 1784. é. 1013. sz.

²⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1785. é. 176. l.

³⁾ 1791-ben ezt olvassuk róla: „Albertus Bienfait facultatem ludos theatrales mediantibus *lignis figuris* . . . sibi conferri petit.” (Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1791. é. 3483. sz.)

⁴⁾ Az 1780-ban Nagyszébenben játszási engedélyért folyamodó *Bienfait* nevű pantomimista (Ferenczi i. m. 63 l.) bizonyosan azonos az itt említettel.

⁵⁾ . . . „a tempore clausi alterius publici Theatri” . . . Ez a kitétel némileg arra enged következtetni, hogy a legutóbbi szintársulat még a József-kapunál felállított Mayer-féle ideiglenes színházban játszott s ezt a város csak ebben az évben záratta be, illetőleg bontatta le.

⁶⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1785. é. 135. l.

⁷⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1786. é. 274. l.

kiadott helytartótanácsi rendelet szerint a nagybőjtben nem szabad játszaniok.¹⁾

A következő téltre (1786—87) egy nő, *Göttersdorfer* Borbála hozza Kassára társulatát. Rosszul ment dolga. Az igazgatónő 1787. január 20-ikán kéri a tanácsot, hogy az eddigi játékok után a polgári kórház javára fizetendő 8 frt-ból 4 frt-ot engedjen el. A tanács, miután maga is meggyőződött, hogy az eddig lejátszott előadásokból kérelmezőnek csakugyan csekély jövedelme volt, taksáját heti 1 frt-ra szállítja le.²⁾

Göttersdorfer Borbála helyzetén azonban ez vajmi keveset segített. A bevétel nem emelkedett. A Fekete Sas-hoz címzett vendégfogadó előbbi bérlője, Szevald Ferenc, minthogy ez a színésztársaság abban előadásokat tartott, március 6-án ennek fejében 31 frt-ot követel. Sőt nem-sokára még egy eperjesi lakosnak is vannak követelései a társulattal szemben.³⁾

Április 23-ikán az igazgatónő kérésére a tanács bizonyítványt ad ki, melyben igazolja, hogy e társulat a legközelebbi mult télen, kassai tartózkodása idején, tisztességes és rendes életmódot folytatott.⁴⁾ Az ilyen bizonyítvány a színészek számára egyuttal ajánlólevélül is szolgált.

Ugyanez év júliusában lépések történtek, hogy a színjátszás az 1787—8-iki idényre biztosíttassék. A színházkedvelő közönség ösztönzésére egy helybeli asztalos, *Schwendtner* Fidél, hajlandónak nyilatkozott a régebbi hadszertár (*Zeughaus*) épületének Fő-utára eső részében kizárólag a saját költségén színházat berendezni, ha azt részére a város átengedi s egyben szabad kezét ad neki, hogy a majd jelentkező színésztársaságokkal tetszése szerint egyezkedhessék.

A terv *Vécsey* Miklós báró kamarai adminisztratornak is tetszett s kivitelére a maga részéről sem sajnált fáradságot.

¹⁾ Kassa v. lev. 1786. é. 252 sz.

²⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1787. é. 83. l. — A tanács Mayer ideje óta 2 frt-ot szedett hetenként a színjátékok után.

³⁾ U. o. Proth. Inst. Anni 1787. fol. 115. — Tan. Jkv. 1787. é. 51. l.

⁴⁾ Kassa v. lev. 1787. é. 1848. sz.

Személyesen megtekintette a helyet s színpad céljaira alkalmasnak találta. Schwendtner ajánlatát tehát pártolólág a városi tanács elé terjesztette. Miután az állandó színház ez évben nem készülhet el, szükséges — ugymond — módot találni arra, hogy a téli hónapokban népesebbé váló publikum ne érezze a színházi élvezetek hiányát. Az említett terv e célnak legjobban megfelel és kivitele annál kevésbé ütközhetik nehézségekbe, mivel a városi pénztárt legcsekélyebb mértékben sem terhelné. A tanács készséggel adta hozzájárulását ¹⁾ Ugy látszik azonban, hogy Schwendtner elállt szándékától, mert a dolog abbamaradt. Sőt minden jel arra mutat, hogy ezen a télen egyáltalában nem is volt Kassán színészársaság.

1787 december elején *Schüller* Ignác, temesvári színigazgató, folyamodik ugyan a tanácshoz engedélyért komédiák, operák, pantomimiák és balletek előadására,²⁾ de sehol semmi nyoma, hogy az engedélyt meg is kapta volna. Csupán annyi történt, hogy a tanács a kéreimet közölte Berzeviczy Ferenc báróval és általa a többi előkelőségekkel.

1788 január 3-ikán meg *Seipp* Kristóf, troppai színigazgató, kéri a tanácsot, hogy társulatával Kassán át való utazása alkalmával a nagybőjtben néhány héten át az itt már késznek hitt színházban felléphessen. Hivatkozással arra, hogy a színház még csak épülőfélben van, kérését a tanács nem teljesítette.³⁾ Ha *Schüller* a télen át Kassán lett volna, alig hihető, hogy az ő jelentkezése után alig egy hónapra, egy másik színigazgató hasonló kéréssel fordult volna a városhoz.

1788 végén *Bulla* Henrik Ferenc igazgatása alatt jobb német szintársulat érkezett a városba. Mivel azonban már az állandó színházzal és az új kávéházzal egy fedél alá épített s ez időre már teljesen elkészült táncterem ideiglenes színpadán játszott, s e mellett az állandó színház későbbi megnyitása is hozzáfűződik, — vele a következő fejezetben a színházépítéssel kapcsolatban fogunk foglalkozni.

(Folyt. köv.)

Dr. Czobor Alfréd.

¹⁾ Kassa v. lev. 1787. é. 3177 sz. — Tan. Jkv. 1787. é. 3177. sz.

²⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1787 é. 553. sz. — ³⁾ U. o. 1788 é. 888 sz.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek (1564—1711.)¹

Radványi György és Mátyás. III. Ferd. Pozsony, 1647. febr. 28. Kh. 1648. szept. 3. (f. 129.)

Rakaczay lásd *Balogh*.

Raysz lásd *Ughróczy*.

Rácz Mihály; fel.: Borbála; fiai: János és István; testv.: Péter és annak fiai: György és István; másik testv.: András, ennek fel.: Dorottya s ezek gyermekei: Mihály és Gáspár; harmadik testv.: István és ennek fel.: Anna, valamint fiuk: János; végül negyedik testv.: Pál és ennek fel.: Anna, valamint fiuk: Péter. Wien, 1628. jul. 20. Kh. 1629. jan. 13. (f. 325.)

Rácz lásd *Báthory*.

Rákay másként *Nagy* János, István és Tamás. III. Ferd. Wien, 1638. jun. 21. Kh. 1639. jan. 10—11. (f. 389.)

Rákosy lásd *Soltész*.

Redmeczy Mihály; fia: Márton és ennek fia: Mihály. III. Ferd. 1651. máj. 4. Kh. 1651. okt. 30. (a 252. és 253. f. között egy papírszeleten.)

Reskó János. III. Ferd. Pozsony, 1647. febr. 3. Kh. 1647. szept. 3. (f. 129.)

Reyner Menyhért²; fel.: *Matérna* Margit; gyerm.: Menyhért, Kata és Zsuzsánna; testv.: Gáspár. II. Mátyás. Wien, 1615. jan. 5. Kh. 1616. febr. 1. (f. 386.)

¹ Legutóbbi közleményt lásd V. évfolyam 68—75. lap.

² Azelőtt is nemes volt.

Richterin lásd *Tobola*.

Rigó lásd *Vancsay*.

Risz János, Márton és Miklós. III. Ferd. Wien, 1656. okt. 24. Kh. 1657. dec. 10. (f. 330.)

Rod lásd *Hirkó*.

Rokó István. III. Ferd. Wien, 1656. jul. 20. Kh. 1657. jul. 14. (f. 321.)

Ronyai András; fel.: *Pataky* Zsófia; fia: Péter; veje: *Libethoy* János. I. Lipót. Wien, 1671. dec. 12. Kh. 1672. febr. 1. (f. 107.)

Roosa Mihály és *Marton* Gergely. III. Ferd. Pozsony, 1637. dec. 13. Kh. 1638. máj. 18. (f. 334.)

Roskó lásd *Alajos*.

Rosz (de Tornona) Vilmos; fel.: *Krczminszky* Zsófia; fia: György.¹ I. Lipót. Luxemburg, 1672. máj. 9. Kh. 1674. jul. 3. (f. 246.)

Roszvágnyi lásd *Szelley*.

Sadáni másként *Roncz* Imre és Mátyás. Bethlen Gábor. Pozsony, 1620. nov. 26. Kh. 1621. máj. 28. (f. 56.)

Sadány György; fel.: *Dobronoky* Borbála. III. Ferd. Wien, 1649. jan. 29. Kh. 1649. okt. 11. (f. 269.)

Sajdel lásd *Hankó*.

Sajgó István. VI. (III.) Károly. Kh. 1712. nov. 14. (f. 192.)

Sajgó lásd *Győry*.

Salkelin lásd *Zwiffler*.

Samoly lásd *Medve*.

Samsdorfer lásd *Püspöky*.

Sarkady Mátyás; fel.: *Kovács* Erzsébet; fia: István. *Balassa* István. I. Lipót. Wien, 1659. márc. 10. Kh. 1659. jul. 8. (f. 407.)

Sarkady Mihály; fel.: *Márczy* Anna; leányai: Mária és Judit. *Kapossí* István. *Pap* István. I. Lipót. Wien, 1667. szept. 21. Kh. 1668. dec. 3—4. (f. 421.)

¹ Lengyel származásuak.

Saskó György; fel.: *Szabó* Margit; gyermek.: Miklós és Anna. III. Ferd. Pozsony, 1638. márc. 20. Kh. 1639. jan. 10 - 11. (f. 389.)

Sasváry lásd *Schneider*.

Sándorffy István és András.¹ II. Ferd. Wien, 1634. aug. 2. Kh. 1635. ápr. 14. (f. 126.)

Sárfalvai György, azelőtt is erdélyi nemes. I. Lipót. Wien, 1675. aug. 29. Kh. 1676. jun. 1. (f. 372.)

Sárffeőy lásd *Gerbichics*.

Sávoly (de Nagyida) másként *Borbély* András; fel.: *Győry* Kata; fia: István. III. Ferd. Wien, 1650. márc. 12. Kh. 1650. nov. 28. (f. 90.)

Schadt lásd *Lang*.

Schneider György; fel.: *Sasváry* Mária; fia: Mátyás; unokatestv. (fratrueilis): György. I. Lipót. Sopron, 1681. máj. 24. Kh. 1683. febr. 9. (f. 51.)

Scovranek lásd *Fazakas*.

Sebeő János és Tamás. III. Ferd. Wien, 1640. márc. 9. Kh. 1640. máj. 7. (f. 505.)

Sebestén László; fia: István; testv.: Márton és János. III. Ferd. Wien, 1650. aug. 19. Kh. 1650. okt. 3. (f. 78.)

Sebestyén másként *Angyalossi* lásd *Száraz—Ajtay*.

Sebők András, Márton, János és másik János. III. Ferd. Wien, 1642. jan. 8. Kh. 1642. jul. 26. (f. 53.)

Sebők lásd *Horváth*.

Sechy lásd *Váll*.

Sepsy Mihály és György. III. Ferd. Regensburg, 1640. jul. 1. Kh. 1641. aug. 26. (f. 587.)

Serke Pál; fel.: *Kovách* Anna; fiai: Mihály és János. I. Lipót. Wien, 1679. febr. 6. Kh. 1683. febr. 9. (f. 51.)

Siculus lásd *Literáti*.

Simon Gergely; fel.: *Tóth* Margit; gyermek.: István és Kata. *Makranczy* János és György. III. Ferd. 1637. okt. 15. Kh. 1638. jun. 10. és 1639. okt. 17. (f. 335. és 461.)

Simon lásd *Philöp*.

¹ Nemesség ujitás.

Simon lásd *Vizy*.

Simony lásd *Bakos*.

Sipos lásd *Egyed*.

Sirokay lásd *Jászay*.

Smolesdné lásd *Petrás*.

Soldos Mihály. I. Lipót. Wien, 1688. okt. 31. Kh. 1688. dec. 9. (f. 25.)

Solger János; fia: András. I. Lipót. Pozsony, 1659. aug. 21. Kh. 1660. febr. 10. (f. 6—7.)

Soltész Mihály; fel.: *Szokollya* Dorottya; fia: Márton ennek fel.: *Kovács* Judit és fiuk: Mihály. III. Ferd. 1651. máj. 4. Kh. 1651. okt. 30. (f. 253.)

Soltész másként *Elek* János; fiai: András és Imre; testv.: *Szabó* Miklós és András. *Demjén* György. II. Ferd. Kh. 1636. máj. 4. (f. 206.)

Soltész másként *Nagy* Albert; fel.: *Dull* Zsófia; testv.: János és ennek fel.: *Szigo* Anna. III. Ferd. Ebersdorf, 1637. okt. 3. Kh. 1638. ápr. 12. (f. 333.)

Soltész lásd *Dédessy*.

Soltész lásd *Horváth*.

Soltész (de Felső-Kemencze) lásd *Mak*.

Somogyi György.¹ Sopron, 1622. jun. 15. Kh. 1623. jul. 3. (f. 116.)

Somogyi György; fel.: *Csapó* Margit; gyermek.: Lukács, János és Erzsébet. III. Ferd. Wien, 1649. okt. 23. Kh. 1651. jun. 19. (f. 210.)

Somogyi lásd *Gyeőry*.

Sommersdorffer lásd *Püspöky*.²

Soos István; testv.: Imre, Pál, Miklós és Dénes. III. Ferd. Pozsony, 1638. márc. 5. Kh. 1639. febr. 14—15. (f. 404.)

Soprony lásd *Laczkó*.

Sotecz lásd *Tótt*.

Sóváry lásd *Tarczaly*.

¹ Azelőtt is nemesek voltak

² E cimereslevél kihirdetése kétszer is bevezettetett a jegyzőkönyvbe. Egyik helyütt *Samsdorfer*, a másik szövegben pedig *Sommersdorffer* szerepel.

Sőcz (*Seőcz*) másként *Kerekes*; fel.: *Penczy Ilona*, *Pzez Péter András*, *Penczy János*, *Tricz János*. III. Ferd. Wien, 1640. ápr. 20. Kh. 1641. jan. 14.

Spillenbergh Sámuel. II. Mátyás. Prága, 1615. okt. 20. Kh. 1658. dec. 9. (f. 395.)

Steinheiser lásd *Casser*.

Stengel lásd *Podmar*.

Sternberger Rudolf és János.¹ I. Lipót. Wien, 1696. jan. 3. Kh. 1696. nov. 26. (f. 190.)

Stoltész másként *Rákossy* György. I. Lipót. Wien, 1660. febr. 5. Kh. 1660. ápr. 26. (f. 20.)

Stösszell Márton. Wien. 1627. jun. 26. Kh. 1628. aug. 18. (f. 294.)

Strásay Gáspár; jegyese: *Tholnay Éva*; *Strásay* János. Wien, 1628. aug. 10. Kh. 1628. okt. 13. (f. 302.)

Strobel Sámuel. *Flass* Márton; ennek fel.: *Zsuzsánna*; leánya: *Anna*; testv.: *Mihály*. II. Ferd. Wien, 1635. aug. 4. Kh. 1635. nov. 12. (f. 166.)

Sujtay lásd *Nagykassay*.

Süthő lásd *Kovács*.

Sveczka Mátyás; fel.: *Pap Kata*; gyermek.: *Márton*, *István* és *Erzsébet*. III. Ferd. Regensburg, 1653. okt. 18. Kh. 1656. szept. 11. (f. 263.)

Symoni lásd *Csapó*.

Szabó Gergely. *Kenéz* Imre. II. Mátyás. Pozsony, 1613. márc. 23. Kh. 1614. febr. 17. (f. 304.)

Szabó György; fel.: *Doma Anna*. II. Ferd. Wien, 1636. máj. 17. Kh. 1637. jan. 12—13. (f. 268.)

Szabó László; fel.: *Ujfalussy Zsófia*. III. Ferd. Pozsony, 1638. márc. 20. Kh. 1638. máj. 18. (f. 334.)

Szabó Márton. III. Ferd. Wien, 1652. febr. 21. Kh. 1652. ápr. 9. (f. 309.)

Szabó Márton; fel.: *Kata*; fia: *Tamás* és *János*; testv.: *János* és ennek fel.: *Szőcs Ilona* s fia: *Márton* és *György*. II. Ferd. Wien, 1632. jan. 28. Kh. 1632. jun. 5. (f. 465.)

¹ Azelőtt is nemesek voltak.

Szabó Pál; nővére: Margit. III. Ferd. Wien, 1643. ápr. 17. Kh. 1643. nov. 21. (f. 126.)

Szabó másként Gönczy György; gyermek.: Mihály, István és Kata. III. Ferd. Wien, 1649. nov. 13. Kh. 1650. júl. 5. (f. 61.)

Szabó másként Győri Mátyás; fel.: Láncki Anna; fia: István; testv.: Jakab és Tamás. III. Ferd. Wien, 1649. febr. 4. Kh. 1649. okt. 11. (f. 269.)

Szabó másként Homonay Pál. III. Ferd. Pozsony, 1649. ápr. 29. Kh. 1649. jun. 25. (f. 245.)

Szabó (de Göncz) másként Literátus György; testv.: Gáspár és András. Kh. 1580. Feria proxima ante festum beatorum Viti et Modesti martyrum. (f. 146.)

Szabó másként Literatus János. III. Ferd. Wien, 1639. ápr. 7. Kh. 1639. okt. 17. (f. 461.)

Szabó lásd Amrus (az Annus név sajtóhiba.)

Szabó lásd Bartók.

Szabó lásd Bán.

Szabó lásd Boda.

Szabó lásd Bodnár.

Szabó lásd Chizy.

Szabó lásd Faskó

Szabó lásd Héczel.

Szabó lásd Jeney.

Szabó lásd Könczel.

Szabó lásd Milléthe.

Szabó lásd Paczal.

Szabó lásd Sasko.

Szabó lásd Soltész.

Szabó lásd Szepsy.

Szabó másként Szepessy lásd Tarnovay.

Szabó lásd Thott.

Szabó lásd Veresmarthy.

Szabó - Csengery Mihály; fel.: Gőgh Erzsébet. Báthory András és János. Ardóy András. Fiai: István és Ferenc. Pozsony, 1659. aug. 31. Kh. 1660. febr. 10. (f. 3.)

Szabó—Thury Ferencz és Lőrincz; fel.: *Dobos* Kata. *Madarász* János. III. Ferd. Wien, 1637. aug. 26. Kh. 1638. ápr. 12. (f. 333.)

Szakaly másként *Kis* Miklós; fel.: *Kathó* Erzsébet; testv.: *András*. II. Ferd. Wien, 1627. jun. 7. 1628. jan. 9-én Gömörmegyében már egyszer kihirdettetett. Kh. 1643. jul. 6. (f. 102.)

Szakách Márton; fel.: *Szalay* Anna; leánya: *Erzsébet*; testv.: *István* és *András*. III. Ferd. Pozsony, 1647. febr. 16. Kh. 1647. szept. 3. (f. 129.)

Szakállas lásd *Ugron*.

Szakállos Márton; fiai: *Mátyás* és *János*. *Varga* Pál. II. Ferd. Wien, 1635. ápr. 20. Kh. 1636. dec. 2. (f. 263.)

Szalay lásd *Szakács*.

Szalánczi lásd *Fodor*.

Szalánczy lásd *Szalkay*.

Szalkay János; testv.: *Szalánczy* Gergely és ennek fel.: *Fábián* Zsuzsánna. *Bethlen* Gábor. 1624. ápr. 5. Kh. 1624. ápr. 17. (f. 137.)

Szalontay lásd *Farkass*.

Szappanos János; gyermek.: *Ferencz*, *István*, *Simon* és *Judit*; fel.: *Kata*. II. Mátyás. Pozsony, 1613. ápr. 5. Kh. 1616. febr. 1. (f. 386.)

Szarvass György. *Élesréti* János. *Hársfalvay* Mátyás. *Bátyi* Mátyás. I. Lipót. Wien, 1661. jan. 12. Kh. 1663. febr. 1. febr. 1. (f. 96.)

Szathmáry Péter; fel.: *Her* Erzsébet; testv.: *István* és *Mihály*. III. Ferd. Wien, 1650. jun. 25. Kh. 1651 márc. 6. (f. 131.)

Szántay lásd *Gyulay*.

Szánthó *András*; fel.: *Kis* *Margit*; gyermek.: *István*, *György*, *Mátyás*, *János* és *Borbála*; testv.: *György*. Wien, 1628. okt. 5. Kh. 1629. dec. 14. (f. 361.)

Szánthó lásd *Kutassy*.

Szánthó lásd *Török*.

Szárász másként *Balogdy* *Mihály*; fel.: *Szerdik* Erzsébet; testv.: *Gergely*, *István* és *György*. III. Ferd. Pozsony, 1655. ápr. 15. Kh. 1656. jan. 31. (f. 214.)

Száraz—Ajtai Balázs. *Angyalalossi* másként *Sebestyén* János. I. Lipót. Wien, 1669. márc. 17. Kh. 1669. jun. 6. (f. 453.)

Szegedy Dániel és János. Sopron, 1622. jun. 7. Kh. 1622. aug. 29. (f. 73.)

Szegedy Márton; fel.: Zsófia; gyermek.: Mihály, Gáspár és Anna; testv.: András II. Rudolf. Prága, 1579. dec. 15. Kh. 1611. jan. 31. (f. 237.)

Szegedy Máté; *Zerghe* (de Symánd) Kata II. Mátyás. Wien, 1612. ápr. 24. Kh. 1613. jul. 9. (f. 299.)

Szeghő András; fel.: *István* Margit; gyermek.: András, Zsuzsánna és Kata. III. Ferd. Wien, 1639. máj. 29. Kh. 1641. nov. 11. (f. 3.)

Szekeres András, Dániel és István. III. Ferd. Wien, 1651. márc. 20. Kh. 1651. jul. 10. (f. 226.)

Szelley Sándor¹; fel.: *Roszvágyi* Zsuzsánna; fia: György. *Tóth* János.² I. Lipót. Wien, 1669. jun. 14. Kh. 1669. szept. 16. (f. 461.)

Szendy lásd *Bósa*.

Szendy lásd *Kovács*.

Szendrey András; fel.: *Nagy* Anna; leányai: Zsuzsánna és Kata. II. Ferd. Wien, 1627. ápr. 21. Kh.: először Esztergomvármegyében 1628-ban; Abaujvármegyében pedig 1632. dec. 1. (f. 487.)

Szeneczi lásd *Nagy*.

Szentessy lásd *Czebe*.

Szenthe András³; fel.: *Csehy* Zsófia; gyermek.: Ferenc, Kata és Anna. III. Ferd. Wien, 1640. jan. 30. Kh. 1640. márc. 5. (f. 479.)

Szentgyörgyi másként *Tolnay* István, Tamás, Miklós és Mátyás. III. Ferd. Wien, 1649. dec. 13. Kh. 1650. okt. 3. (f. 78.)

Szentkirályi (de Eérszentkirály) András és Mihály; fel.: *Szigyártó Besztercey* Anna. *Hosszsumezey* Tamás. I. Lipót. Pozsony, 1662. jul. 15. Kh. 1662. nov. 13. (f. 43.)

¹ Nemességujítás.

² Új nemesítés.

³ Nemes szülőktől származott.

Szentkirályi Sebestény; fel.: *Pap* Anna; nővére: *Erzsébet*. *Bethlen* Gábor. Nagyvárad, 1624. jun. 10. Kh. 1624. dec. 9. (f. 154.)

Szenzthmártony Péter; fel.: *Usz* Ilona; gyermek: *László*, *Anna* és *Judit*. II. Mátyás. Wien, aug. 10. Kh. 1610. *Feria tertia post festum b. Georgii mart. et militis.* (f. 231.)

Szentpétery Máté és János. II. Ferd. Sopron, 1635. jan. 17. Kh. 1635. jun. 4. (f. 139.)

Szent-Simony György, Mihály és Ferenc. I. Lipót. Wien, 1670. nov. 4. Kh. 1671. szept. 18. (f. 94.)

Szepesi Márton; fel.: *Veresvágási* Margit; gyermekei: *Mátyás*, *Kata* és *Anna*. III. Ferd. Wien, 1651. febr. 11. Kh. 1652. febr. 26—27. (f. 296.)

Szepessy lásd *Laczkó*.

Szepessy másként *Szabó* lásd *Tarnovay*.

Szepesy lásd *Vanyay*.

Szepsy István és György. *Német* Márton. *Szabó* Jakab¹ II. Mátyás. Pozsony, 1609. dec. 19. Kh. 1612. jan. 23. (f. 247.)

Szepsy Mihály; gyermek.: *István*, *Mihály* és *Judit*. II. Ferd. Wien, 1632. szept. 2. Kh. 1633. márc. 14. (f. 10.)

Szepsy lásd *Literáti*.

Szerencsy lásd *Kiss*.

Szerdik lásd *Száraz*.

Székely János és András. I. Lipót. Pozsony, 1662. jun. 5. Kh. 1663. ápr. 9. (f. 106.)

Székely lásd *Literáti*.

Székelly János, András és István. II. Ferd. Wien, 1631. jun. 24. Kh. 1632. jul. 9. (f. 474.)

Szigethy Lukács; fiai: *Mihály*, *István* és *Jakab*. II. Mátyás. Wien, 1618. ápr. 11. Kh. 1619. ápr. 22. (f. 22.)

Szigó lásd *Soltész* másként *Nagy*.

Szigyártó lásd *Szentkirályi*.

Szicszay másként *Nyereghjártó* István; apja: *János*; anyja: *Nagy* Zsófia. II. Ferd. Wien, 1631. márc. 15. Kh. 1632. febr. 6. (f. 448.)

¹ Azelőtt is nemesek voltak.

Szikszay lásd *Szücs Szikszay*.

Szilágyi Demeter, Péter és György. III. Ferd. Wien, 1649. jan. 15. Kh. 1651. jun. 19. (f. 210.)

Szilágyi István; fel.: *Maklár* Anna. III. Ferd. Wien, 1643. jun. 3. Kh. 1646. márc. 5. (f. 51.)

Szilágyi lásd *Csizmagia*.

Szokolya lásd *Soltész*.

Szolga Péter és másik Péter. II. Ferd. Wien, 1635. nov. 22. Kh. 1636. jun. 23. (f. 218.)

Szorgher Mihály. III. Ferd. Pozsony, 1649. máj. 30. Kh. 1653. dec. 15 (f. 86.)

Szőcs Demeter és György. *Kiss* Gergely; fel.: *Szőcs* Erzsébet; fiai: János és Gáspár. (Lásd hiányosan közölve *Kiss* Gergely alatt). Wien, 1619. márc. 4. Kh. 1619. aug. 10. (f. 23.)

Szőcs másként *Koris* Péter; fel.: *Tóth* Orsolya; fiai: István és Gergely; testv.: *Benedek*. *Nagy* András; ennek fel.: *Dorottya* és fiuk: *Gergely*. *Nagy* János; ennek fel.: *Margit*.¹ III. Ferd. Regensburg, 1653. dec. (?) Kh. 1660. aug. 12. (f. 26 – 27.)

Szőcs lásd *Kiss*.

Szőcs lásd *Óváry*.

Szőcs lásd *Szabó*.

Szőke Mihály (erdélyi); fel.: *Kata*; leánya: *Judit*. I. Lipót. Laxenburg, 1660. máj. 14. Kh. 1660. aug. 2. (f. 26.)

Szölősi Sámuel, fel. és gyermek. I. Lipót. 1697. jun. 20. Kh. 1697. jul. 20. (f. 218.)

Szölöskei másként *Ondó* Márton; fia: István. *Szücs* másként *Ujfalusi* István. I. Lipót. Wien, 1661. márc. 7. Kh. 1667. dec. 12. (f. 351.)

Szörös György; fel.: *Figedy* Zsuzsánna; testv.: István, Pál és másik István. III. Ferd. Wien. 1651. márc. 15. Kh. 1651. jul. 10. (f. 226.)

Sztankovics lásd *Nagy*.

¹ A Nagy-családbeliek nemességüket ellenmondás következtében nem gyakorolhatták.

Szuba János. *Ádám* Mihály; ennek fia: János és testv.: Kristóf. II. Ferd. Wien, 1634. márc. 19. Kh. 1634. máj. 8. (f. 66.)

Szücs Mihály és testv. III. Ferd. Wien, 1657. márc. 15. Kh. 1657. ápr. 9. (f. 292–293.)

Szücs–Szikszay János; fel.: *Korody* Ilona; gyermekei: Pál és János, Borbála, Ilona, Anna és Zsuzsánna. II. Ferd. Wien, 1631. máj. 26. Kh. 1632. febr. 6. (f. 448)

Szücs lásd *Báthory*.

Szücs másként *Ujfalusi* lásd *Szölöskei*.

Szűk Demeter. I. Lipót. Kh. 1691. jan. 11. (f. 132.)

Szültye lásd *Hatvany*.

Szűrtey János. III. Ferd. Pozsony, 1646. nov. 30. Kh. 1647. febr. 19. (f. 116.)

Tache Gáspár; fiai: Tamás, János és Gáspár. III. Ferd. Wien, 1642. dec. 30. Kh. 1643. ápr. 20. (f. 78.)

Taiffy lásd *Tayffy*.

Talpas Mihály; fel.: *Phileph* Anna; gyerm.: István és Zsuzsánna. III. Ferd. Wien, 1652. febr. 21. Kh. 1652. ápr. 9. (f. 317.)

Tamáska Lőrinc; fel.: Borbála; fia: István; továbbá Tamáska Mihály, ennek fel.: Anna és gyermekeik: András, János és Anna. II. Ferd. Wien, 1627. aug. 5. Kh. 1627. dec. 14. (f. 270.)

Tamásy Ferenc; leánya: Zsófia; testv.: Antal, Timót és Margit. II. Mátyás. Wien. 1615. máj. 10. Kh. 1616. máj. 2. (f. 400.)

Tar Ferenc, János és Mihály. III. Ferd. Pozsony, 1655. jun. 17. Kh. 1656. febr. 28. (f. 218.)

Tar György nemeslevelének kihirdetése felfüggesztetik. 1687. (f. 361.)

Tarczaly István deák armálisáról bizonylatot kér. 1631. aug. 9. (f. 469.)

Tarczaly másként *Sóváry* Tamás; fel.: *Eghry* Zsuzsánna; gyerm.: Pál és Zsuzsánna; testv.: *Sóváry* Mihály. II. Ferd. Wien, 1635. április 15. Kh. 1635. november 12–13. (f. 164.)

Tarjány Demeter; fel.: Ilona; fia: János. *Tarjány* András és Sebestyén. II. Mátyás. Pozsony, 1609. nov. 23. Kh. 1613. ápr. 29. (f. 287.)

Tarjány lásd *Fekete*.

Tarnovay Gergely. *Szepessi* másként *Szabó* András és János. Wien, 1661. nov. 8. Kh. 1662. nov. 13. (f. 91.)

Tarnóczy János. I. Lipót. Wien, 1670. jun. 18. Kh. 1671. febr. 18. (f. 78.)

Tarnóczy lásd *Vitéz*.

Tassi lásd *Göbel*.

Tatár lásd *Lánczy*.

Tatka lásd *Tóth*.

Tattay György; fiai: György és Sámuel. II. Ferd. Kh. 1635. szept. 17. (f. 158.)¹

Tayffy Farkas; anyja: *Bárdos* Zsófia; leánya: Margit; testv.: ? és ennek gyermek.: György, István, Erzsébet és Anna. II. Ferd. Wien, 1629. máj. 6. Kh. 1630. febr. 9. (f. 364.)

Tánczos Mátyás; fel.: *Csontos* Erzsébet; testv.: Ferenc és Mihály. III. Ferd. Wien, 1650. ápr. 4. Kh. 1650. júl. 5. (f. 61.)

Tánczos Pál; fel. Erzsébet; fiai: János és Pál; testv.: András. Wien, 1618. júl. 15. Kh. 1619. márc. 4. (f. 10.)

Táncos lásd *Fintha*.

Tánczos lásd *Miskolczy*.

Teyfel György (kassai postamester); fel.: Teyfelin *Hache* Dorottya; testv.: Kristóf és János. II. Mátyás. Linz, 1614. jan. 1. Kh. 1615. május 4. (f. 349.)

Telczér János, Mihály és György. Wien 1624. nov. 29. Kh. 1625. aug. 25. (f. 198.)

Telczér lásd *Thaar*.

Tengely János; fel.: Dorottya. III. Ferd. Pozsony, 1638. márc. 23. Kh. 1638. szept. 20. (f. 352.)

Ternyey Miklós; fel.: *Lyosz* Margit; gyermek.: Miklós, István, Erzsébet, Anna és Kata. I. Lipót. Wien, 1667. jan. 11. Kh. 1667. dec. 12. (f. 350.)

¹ Nemesség ujtás és vörös viaszpecsét használatának adományszáma.

Thaar Gábor (Kassai). Kh. 1580. augusztus 22. (f. 157.)

Thaar István; fel.: *Telczer* Zsófia; testv.: János. III. Ferd. Pozsony, 1649. máj. 10. Kh. 1650. ápr. 4. (f. 58.)

Thoncz János; apja: Ádám; testv.: Gergely, Lukács és Márton Bethlen Gábor. Gyulafehérvár, 1627. aug. 27. Kh. 1629. nov. 23. (f. 358.)

Thorma (de Petri) Pál és gyerm. Wien, 1629. febr. 6. Kh. 1629. aug. 22. (f. 345.)

Thot István. Pozsony, 1662. szept. 3. Kh. 1662. nov. 24. (f. 92.)

Thot Márton. Wien, 1662. márc. 31. Kh. 1663. febr. 1. (f. 96.)

Thott Mihály és Ferenc; előbbi fel.: *Szabó* Margit. Prága, 1628. febr. 22. Kh. 1628. jun. 30. (f. 294.)

Thott (de *Nadruska*) lásd *Kovács* (de *Migléc*)¹

Thót István; fel.: *Ujlaki* Erzsébet; fiai: István és és Mihály. I. Lipót. Wien, 1669. márc. 27. Kh. 1670. márc. 3. (f. 44.)

Thöviss lásd *Ladányi*.

Thury Literatus Gergely. II. Lajos. Kh. 1579. okt. 5. (f. 98.)

Thury Pál; fel.: *Dédesy* Dorottya; leányai: Kata és Erzsébet.² Wien, 1627. jul. 15. Kh. 1628. aug. 18. (f. 294.)

Thury lásd *Szabó*—*Thury*.

Thury lásd *Veres*.

Timár lásd *Tymár*.

Tymár lásd *Csiögér*.

Tobola másként *Kőmives* Mátyás; fel.: *Richter* Magdolna. I. Lipót. Wien, 1667. okt. 15. Kh. 1668. dec. 3. és 4. (f. 421.)

Tokay lásd *Figedy*.

Tolnay lásd *Bóta*.

Tolnay lásd *Szentgyörgyi*.

¹ E helyütt a *Nádaska* szó sajtóhiba *Nadruska* helyett.

² Azelőtt is nemesek voltak.

(Folyt. köv.)

VEGYESEK.

Boszorkány a kinpadon.

1631. Eodem die 21. Martii hora 3 post mediam noctem (éjfélután 3 órakor).

Sophia Toóth consors videlicet Mathiae Toóth, ob detestabiles incantationes ex testium sparsim praeexaminatorum fassionibus de eadem Sophia dictas ad locum torturae deducta, sic fassa est:

Ante torturam (Kinvallatás előtt):

Én, ugymond, afféle boszorkánysághoz s bűbájossághoz semmit nem tudok. Hanem Eperjest az Kromer házában lakó Zigyártó György deák felesége, az Lenczés leánya, Susánna asszony adott volt nekem egy fekete kakast, egy fejr pénzt, egy gyöngyös pártát, az urának viszont selyemmel varrott ingét és egy darab szalonnát s azokkal küldött az kissárosi tudóshoz, hogy azokat neki adjam és az megtudja mivelní s olyat tud csinálni, hogy az bakot az ura után küldi; mert akkor az ura Lengyelországban vitt volt borokat, és az bak elszakasztja az urának a nyakát; de én, ugymond, nem cselekedtem, hanem Radáczról uram, mivel ott csévelt akkor, hazajövé, neki megmondottam s intett is az uram, hogy affélének békét hagyjak, mert nem jó leszen s az gazdánknak is Czonka Mátyásnak megmondottam. Azután én az pártát Zsuzsánna asszonynak haza vittem és megadtam neki, az kakast pedig otthon megettük s az ingből viszont az gyermekemnek inget csináltam. Hogy pedig abban el nem jártam, de sőt kijelentettem, engemet György deákné megvert. Ezen dolgot viszont, hogy mit akart cselekedni György deákné, Siket Szabó Jánosnak is megmondottam és mivel az urának igen barátja volt, ő írta meg is utánna.

Melyért engemet György, Lengyelországból hazajövéen, egy forinttal s fél köből gabonával ajándékozott meg.

Azt is mondotta György deákné, hogy ő olyat cselekszik, hogy az szállója, Fejérvári Zsigmond ötét elveszi.

Item: Mikor, ugymond Tóth Zsófi, én az Kalmár Tamás István nevű kertészét gyógyítottam, Cyrák Mihályné kérlette tőlem, hol vettem azt a tudományt, hogy afféle nyavalyákat gyógyítani tudok? Kire én mondtam, hogy én is nyavalyákban s annak orvoslásáról tudakozván sokaktól, mások tanítottak reá s én magamon tanultam. Mely szómrá Cyrákné monda nekem, hogy ha én azt meggyógyítom, magamra jő az nyavalya; jobb volna, ugymond, ha engemet megkövetetne, mert egy malacának megöléseért neheztelt reá, amint hallottam.

Item dicit: Nyereggyártó Filepné én reám elsőben emberképében, azután ló, disznó képében jött, ugymond, azért, hogy Péter kovácsot gyógyítottam.

Post torturam etiam (Kinpadra vonás után):

Semmit maga cselekedetiben meg nem vallván, mondja ezt Tóth Zsófi, hogy Péter kovács kívánta azt tőlem, ugymond, hogy Nyereggyártó Filepnére reá esküdjem, de én nem cselekedtem, mert csak álmomban láttam azokat.

Kassa város jegyzőkönyvéből.

Kemény Lajos.

Két politikai beszéd.

Az 1644-ik év elején ismét válságosra fordult Felső-magyarország sorsa s a magyar király és az erdélyi fejedelem *I. Rákóczi György* között megindult a küzdelem Kassa birtokáért.

A két ellenfél már harcra készen állt, mialatt a városban a szó hatalmával küzdött a diplomácia.

Forgách Ádám, III. Ferdinánd király felsőmagyarországi főkapitánya azon igyekezett, hogy a várost megtartsa az Ő felsége mellett való hűségén¹

¹ Folyóiratunk III. évf. 186. lapján közölt beszédet szintén *Forgách* mondta el.

Az 1644-ik év februárius hó 17-én tartott beszéde a városi jegyzőkönyv szerint így szólt:

Szivem szerint hálát adok az én Istenemnek, hogy ezt az időt adta érnem, hogy itten ez világra születvén, ide az Ő felsége szolgálatjára rendeltettem.

Ez mostani állapot vitt arra, hogy Kegyelmetek közibe magamat ex debito praesentáljam és ez jelenvaló emberek előtt nemcsak szóval intentumomat, hanem cselekedettel is confirmáljam és ha valami diffidentia volna felőlem valakik előtt, azoknak elméjeből, szivekből kigyomláljam. Minemű állapot legyen mostan, holott ellenünk nemcsak az pogány törökök, hanem az *magyar magyarra*, az szolga és jobbágy tulajdon urára támadott, ki legyen ennek az veszedelmes háboruságnak s visszavonásnak oka, csak az isten tudja.

Minden leveleiben és parancsolatiban az mi kegyelmes urunk nekem is azt intimálja, hogy kegyelmetekkel szép correspondenciám lévén, egyességben lakjam és az jóban, melyek megmaradásunkra szolgálának, egyet akarjak és értsek. Hogy kegyelmetek Ő felségéhez jó intencióban legyen megmutatja az kegyelmetek praeparációi s nem is kételkedhetik senki abban, melyet én is tisztem szerint promoveálni akarván, minden intentumom egyedül arra áll, hogy kegyelmetekkel az mi kegyelmes urunk Ő felsége hűsége mellett éljek s haljak. És noha némely nyughatatlan elméjű emberek látván, hogy egyet s mást és lovaimat innen Galgóczra expedáltam, mint ha innen csak titkon és alattomban akar-nám magamat subducálni. De nem ez az oka, hanem derekas jószágomtól távol lévén, sem abrakjuk, sem szénájuk lovaimnak nem lévén, kényszerítésből lett, ami lett; de az én életem mind nagyobb azoknál.

Ha megtekintjük, immár Cassa városa szállott hely. Vagyon azért egy kis kívánságom, ha Kegyelmetek jobbat talál fel elméjével, örömet engedek Kegyelmeteknek. Im ez mai napon Kegyelmetek közé incorporálom magamat s Kegyelmetek hűsége mellett én is élek, halok; semmit Kegyelmetek híre nélkül nem cselekszem, sem nem irok senkinek, sem titkon, sem nyilván Kegyelmetek híre nélkül nem cselekszem,

mindeneket kegyelmetekkel communicálok. Hogy pedig mind-ezeket Kegyelmetekkel elhitesse, im kész leszek hitemet is deponálni, csakhogy Kegyelmetek is hasonlót cselekedjék. Exemplum¹ introducendo, qualiter aliquando temporibus *Bethlemi* inter diversorum ordinum inhabitatores civitatis *Fosoniensis* lis et controversia exorta fuerit. Aliqui enim ipsorum volentes deditionem persuadere, usi sunt isto argumento, quia, inquam, melior est vita, quam mors; consul illius temporis contrarium asserendo, praeferendam fore mortem penes fidelitatem praestandam, ipsius vitae inhonestae. In tantum negotium hoc inter eosdem disputabatur, ut superinde illustrissimum dominum palatinum *Sigismundum Forgacz* requirere eidemque proponere necesse habuerint. Minden ratioit, amint ezt is az példát, Ő nagysága generális uram egyedül csak oda dirigálván s persuadeálván, hogy az városban minden rendek a mi kegyelmes urunk Ő felsége mellett hiven megmaradjanak s az erdélyi fejedelem Ő nagysága mellé ne álljanak, hittel egymáshoz való kötelességet kívánván mindenektől, az magánosan való tractát is inhi-beálván.

Ugyanazon év március hó 6-án *Bethlen Ferenc*,² mint az erdélyi fejedelem követe szólal fel a város közönsége előtt.

A beszédet szintén a város jegyzőkönyve őrizte meg számunkra:

Hogy az Uristen Kegyelmeteket egészséges életben sokáig megtartván, mostani tanácskozásait szent lelkének általa minden jóra igazgassa, szívből kívánom.

A mi Kegyes Urunk az erdélyi fejedelem kegyelmességét s atyai gondviselését ajánlja. Nem szükséges sok szóval elszámolnom, mennyi sok áldásit, sok számos javait közlőtte legyen Isten az én kegyelmes urammal, de mind-ezeket szerencsére kitévén s békességes országából s birodalmából kijövén s az közönséges jónak előmozdítására nagy

¹ Itt a városi jegyző latinra fordítja a szónok beszédét.

² L. Századok 1908. évf. Lukinich Imre, Keresdi Bethlen Ferenc 1601–1653.

szorgalmatossággal igyekeztvén, fegyverhez nyult. Hogy mindezek ekképpen legyenek, mind az Ő nagyságá leveléből s mind követ atyjokfiának relatiójokból Kegyelmetek bőségesen érthette, melyet nem csak az vármegyék, hanem némely szabad városok is, sőt nagy renden való urak is nemcsak jó néven vettek, hanem Ő nagyságának meg is köszönték!

Ő nagysága azért nem tudhatja, mi legyen az oka az Kegyelmetek keménységének, mert Kegyelmetek avagy nem szintén vehette eszébe az Ő nagysága ebbeli intentumát, avagy pedig érteni sem akarja. És noha Ő nagysága mindenképpen készen vagyon, hogy extremumhoz nyuljon, *gránátokkal és egyéb tüzes szerszámokkal* az várost rontassa, mindazonáltal Kegyelmeteket semel pro semper inti, hogy Ő nagyságát kegyelmetek ilyen istenes dologban és jóban ne remorálja, sok szép jószágit s örökségit kockára ne vesse, az ki legnagyobb, akár kívül, akár belől lövöldözzék egymást, mind az két részről ugyan *az magyar nemzet romol és vesz*; protestálván mind az Isten s mind az szent angyalok s ez világ előtt is, ha az én kegyelmes uram hűségére Kegyelmetek nem hajol s ha valami derekas károkat szenved, kicsoda leszen refundálója azoknak; hogy azért Kegyelmetek mind az Istentől áldást s mind pedig azok előtt, kik az evangeliomi igazságért még ez mai napon is fegyverben vannak, becsületes emlékezetet nyerhessen, Kegyelmetek az keménységnek hadjon békét és ezekre kegyelmetektől az én kegyelmes uram cathegoricus resolutiót is ez mai napon vár és kíván.

Deliberatum: Assecuráljuk Ő nagyságát, hogy innen semmi fraus nem lévén, mihelen az conditióknak compilációja elkészül, azon leszünk, hogy Ő nagyságával minden jót végezzünk.

Kemény Lajos.

Nagyúri vendégek Rákóczi udvarában.

Ajánlom köteles szolgálatomat Kegyelmednek!

Méltóságos lengyelországi fejedelem asszonyokkal kegyelmes urunktól Ő Felségétől visszatérvén, itt *Enyiczken*

szállottam meg, gondolván, alkalmasabbnak lenni a főre nézve is. Holnap jó idején ő nagyságok beszándékoznak Kassára, ahol megis fognak hálai. Kérem azért Kegyelmedet, rendeltessen tisztességes szállásokat; a két fejedelem asszony egy háznál fog szállani, de külön szobákban; a litvániai marschallusnak, Dimitriensis sztarosztának és kapitány Czepe-
lovszky uramnak is külön szállás kell. Keczné asszonyom maga régi szállásán lészen, kérem nekem is mellettem való commissárius uramékkal közel az méltóságos fejedelem asszonyokhoz rendeltessen szállást úgy, hogy mellettünk a szomszédságban egynehány katona is elérhessen. Lovuk minde-
nestül a lengyel asszonyoknak 114 vagvon, kiknek feles fű kívántatik. Elhittem, kegyelmes urunk ő Felsége méltóságáért nemcsak fű dolgából, de egyéb konyhára valókról is fog provideálni, noha innen is valamely szekér fűvet hajtatok. De holnapi napon mindnyájan bőjtölvén, kötelesen, kérem Kegyelmedet, friss halról és rákról provideáltasson az kassai és Hernád melletti falukról, ha külömben nem, a nemes ország pénzből teszek contentumot érette.

Kivánom Isten Kegyelmedet jó egészségben éltesse.
Raptim 28 Junii 1707.

Kegyelmednek

köteles szolgálja

Szluha György.

Post scriptum. Mindenik szálláson fa és fű elegendő legyen, kérem Kegyelmedet.

Kivül: Perillustri et generoso domino Nicolao Szentmártoni regiae liberaeque civitatis Cassoviensis iudici primario, domino mihi observandissimo.

Cito

Cito

Cassoviae

Cito

Citissime.

(Eredetije Kassa város levéltárában 12726/31. sz. a.)

K. L.

IRODALOM.

Csoma József: A magyar heraldika korszakai. A M. Tud. Akadémia történelmi bizottságának megbízásából írta — Budapest, 1913.

A jelen munka, mely a magyar családi címerekkel foglalkozik, hosszú évek tudományos munkálkodásának leszűrt eredményeit adja hat fejezetben.

Az első fejezet a magyar heraldika első két századával foglalkozik. Ez heraldikánknak klasszikus kora; a sisakdisz ugyanaz, ami a paizsalak. Azonban már ebben a korszakban is jelentkezik a magyar heraldikának egyik sajátossága, a *naturalizmus*. A fejezet még több fontos megállapításról számol be, melyek a szerző tudományos kutatására vetnek ragyogó fényt.

A második fejezetben a cimer adományozásokról s a fenmaradt gótikus ízlésű cimerlevelekről van szó. Midőn okát adja, hogy miért akadunk mind sűrűbben cimeradományozásokra, egyuttal a cimerlevelek műtörténeti méltatását is kapjuk.

Az olasz renaissance kora a heraldika hanyatlását mutatja, azonban emlékei művészeti szempontból elsőrangúak. I. Ferdinánd cimerlevelei kezdetben az olasz renaissance hatása alatt állanak, míg később német hatásra vallanak s Rudolfnak a prágai várban kelt ármálisai szépség tekintében kiválnak.

A hatodik fejezet a teljes hanyatlás koráról szól, midőn a heraldika csak mint a nemesség jelzője tölt be hivatást.

A multja iránt érdeklődő magyar közönség sok gyönyörűséget fog találni a nagytudományu szerzőnek ebben a művében is.

K. L.

Bibliographia.

- Maléter István dr.*: Az athéni demokrácia.
- Márki Sándor*: Dósa György. Magyar Történeti Életrajzok. 1913.
- Miskolczy—Simon János*: Miskolczy—Simon család története. Levéltárosok Lapja. 1913.
- Mohr Béla*: Gyámintézeti beszéd.
- Mocsáry István*: Horváth—Bugarin, brezoviczai alias Milojkovics. Családtörténeti jegyzetek. 1914.
- Móricz József dr.*: A váltóóvás.
- A harmadik moratorium.
- Az európai egyensúly gazdasági alapja. Közgazdasági Szemle. 1914.
- Külkereskedelmi mérlegünk passzivitása. Közgazdasági Szemle. 1914.
- Myskovszky Ernő*: II. Rákóczi Ferenc nagysárosi kastélya. Vasárnapi Ujság. 1914.
- Nagy Géza dr.*: Néhány nap Konstantinápolyban és a földközi tengeren.
- Obál Béla dr.*: Az egyház és a városok a reformáció előtt.
- Pál Imre*: A magyar posta szervezete és személyzete.
- Papp—Váryné Sziklay Szerén*: Háborus visszhangok.
- Pfeiffer Miklós dr.*: A domonkosrend első letelepedése Magyarországon. Religio. 1912.
- A közjó aquinoi sz. Tamás erkölcsstanában.
- Die ungarische Dominikanerprovinz von ihrer gründung 1221 bis zur Tatarenwüstung.
- Erdélyi László, Az egyházi vagyon eredete és jellege Magyarországon. Századok. 1914. Könyvismertetés.
- Magyar dominikánusok Albániában a XIII. században. Religio. 1913.
- Tömeglélektan és háboru.
- Puky Endre dr.*: Abaujtornavármegye szabályrendeletei.
- Ravasz István*: Gyakorlati útmutató az elemi iskolai fiú-kézimunka tanításához.

Rexa Dezső: A Tinódy címerek. Turul. 1913.

Rédeky István: Kossuth Lajos családtörténeti vonatkozású ismeretlen levele 1880. Családtörténeti jegyzetek. 1914.

Régi magyar könyv a szabadságharcokról Világ. 1914.

Révész André: Le po  te hongrois de la revolution fran  aise. Revue de Hongrie. 1913.

Révész Imre: A tudományos egyh  zt  rt  netir  s. I. F  r  sz. Elvi prolegomena és történelmi áttekintés.

— Az első magyar kálvinista.

— Dévay B  r   Mátyás tanításai.

— Bethlen Gábor, a kálvinista fejedelem. Protestáns Szemle. 1914.

— Dévay-tanulmányok. Theológiai Szaklap. 1914.

Révész K  l  m  n: Az első theologus majális. Debreceni Protestáns Lap. 1914.

— Huszonötödik   v kezdetén. Dunántuli Protestáns Lap. 1914.

— A legelső ref. lelkes  zi egyesület. Debreceni Protestáns Lap. 1914.

— A ref. katonák lelki gondozása. Protestáns egyházi és iskolai lapok. 1914.

— A református népesség viszonyszáma a városokban. Sárospataki Református Lapok. 7913.

— P  r adat a heidelbergi k  t   történetéhez. Debreceni Protestáns Lap. 1913.

— Református népiskolai törvények. Abaujtonav  r-megyei közoktatás. 1914.

Roska M  r  ton dr.: Ujabb adatok Magyarors  g pal  eolithikum  hoz. Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Muzeum   rem- és r  gis  gt  r  b  l. 1914.

S.: Henszlmann Imre. Rajzoktat  s. 1913.

Schuy Gilbert: Bacsányi János   s I. Napoleon 1809-iki proclamatioja a magyarokhoz.

Sisic Ferdo: Acta comitalia regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae Volumen I.

S. Szabó József: K  r  lyi Gáspár a bibliafordit  .

Soós Elemér: A tokaji v  r története, hadi és m  leir  sa.

- Eger vár — város története, hadi és műleírása.
- Tokaj vár története. Hadtörténelmi Közlemények. 1913.
- Hrussó vára. Archaeologiai Értesítő. 1913.
- Straka János*: Kostolík na vršku svätej Rozálie pri Kosiciach. Putník svatovojtassky. 1914.
- Stuhlmann Patrik dr.*: Háboru és erkölcsiség
- Jelentés a Kassai Autonom Katholikus Kör 1914. évi működéséről.
- Kötelességeink egyházi beszédekben.
- A háboru erkölcsi hatásai. Katonai Nevelés. 1914.
- Ranschburg Pál, Pszichológiai tanulmányok. Magyar Középiskola. 1914. Könyvismertetés.
- Szabó László dr.*: Az Árpád-kori magyar építőművészet.
- Szentpétery Imre*: Csoma József, A magyar heraldika korszakai. Századok. 1914. Könyvismertetés.
- Szerémi*: Kalászatok a Forgách-család történetéhez. Századok. 1913.
- Sziklai József és Simándy József*: Édes drága kis kutyám.
- Szövényi Gusztáv*: Az új polgári perrendtartás ismeretése.
- Sztehló Ottó*: Megfigyelések a kassai szent Erzsébet templom építése történetének felderítéséhez. Magyar Mérnökök és Építész-Egylet Közlönye. 1913.
- Takács Menyhért dr.*: A művészet hazája.
- Az evangelium bölcsélete.
- Murillo művészete.
- Az én tanítóm. (Angyal Gáborról.) Néptanítók Lapja. 1913.
- Thienemann Tivadar*: Herder és Batsányi. Egyetemes Philológiai Közlöny. 1914.
- Kazinczy Ferenc levele Wielandhoz. Egyetemes Philológiai Közlöny. 1913.
- Urbán Pál dr.*: A házasság fennállása alatt született gyermek törvénytelenítése.
- Valló Vilmos*: Módszeres német nyelv és olvasókönyv.
- Vass Miklós*: Pogány és keresztény kultúra.
- Vári Rezső*: Bacsfányi János költeményei.

Veress Endre dr.: Antonio Possevino della compagnia di Giesu. Transilvania.

Vécsey Özséb: A világháboru.

Y.: A magyar heraldika korszakai. A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságának megbízásából írta Csoma József, Budapest, M. Tud. Akadémia, 1913. Turul. 1914. Könyvismertetés.

Zábráczy József ifj.: Dalok.

Zsembery Gyula dr.: A Hernád. Evezés. II. évf. 1913.

Megjelent!

**Abauj-Tornavármegye
történelmi monografiája.**

II. kötet.

Abauj-Tornavármegye a honfoglalás előtt.

Irta: CSOMA JÓZSEF a M. T. Akadémia I. tagja.

**Abauj-Tornavármegye története
a honfoglalástól az 1526-ik évig.**

Irta: Kemény Lajos. - Ára 2 kor. 20 fill.

II. kötet. - II. rész.

**Abauj-Tornavármegye
története. 1527-1648.**

Irta: Kemény Lajos. - Ára 1 kor. 20 fill.

KALAP-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Ha sulyt helyez
az eleganciára vásároljon

GROSZ MÓR

uri divat áruházában

Fő-utca 54. szám.

(A színházzal szemben.)

NYAKKENDŐ-KÜLÖNLEGESSÉGEK

BAUERNEBL és FIA

SÖRFÖZDE ÉS MALÁTAGYÁR RÉSZV.-TÁRS.

TELEFON SZ. 78. **KASSA.** ALAPITVA 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör
Korona-sör
Sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki berendezéssel és mesterséges pincehűtéssel felszerelve!!

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött szállító-kocsijaikban szállíttatnak. A különböző minőségű sörök szállítása palackokban történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegyzékkel kívánatra a sörfőzde készségesen szolgál. oo

Royal nagy étteremben kizárólag e sörfőzde söre méretik ki.

Felsőmagyarországi Központi Takarékpénztár Részvénytársaság

Kassán.

A bankszakma
minden ágában
készséggel szol-
gál felvilágosi-
tással.

Safe Deposits!

A Magyar Országos Központi
Takarékpénztár Budapest (sa-
jáltőkéje 40.000,000 K) alapítása

Betéteket legelőnyösebben kama-
toztat. Váltókat leszámítol. Fo-
lyószámlákat nyit fedezet alapján.
Törlesztéses és közönséges jel-
zálogkölcsonőket folyósít. **Tőzsdei**
megbízásokat a bel- és kül-
földi tőzsdéken lebonyolít. ♦ ♦ ♦

SZAKMÁRY ÉS ZILAHY

csemege-, fűszer-, cukorka- és ásványviz-üzlete

Kassa, Fő-utca 61. szám alatt.

Alapítási év 1859. (Saját ház.) Telefon 30. sz.

**Naponta
frissen pörkölt
kávét!**

Kassai Takarékpénztár

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legrégebb és legnagyobb pénzintézete. ➤ Betéteket gyűmölcsöztet. ➤ Kölcsönt váltóra, betáblázásra vagy folyószámla alakjában.

Ingyenes pénzáttutalás Amerikába.

Magyar Általános Hitelbank
kassai fiókja
Fő-utca 45.

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat!

Az életbiztosítás

legcélszerűbb módja, ha azt **takarékbetéttel kötjük egybe.** A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás esetén a biztosított tőke **haladéktalanul esedékes.** 15 év múlva, ha a betevő életben van, tőkét kamatos kamataival visszakapja.

Befizetés heti **1** koronás
részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a
Kassai Jelzálogbank
Részvénytársaság.

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

NEUMANN M.

az ország legnagyobb férfi-, fiú-, és leányka-ruha áruháza és telepe.

Kassa, Fő-utca 27. szám.

FONTOS TUDNIVALÓK:

Az összes áruk **tiszta gyapjuból** készülnek a legjobb kellékek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök. Gyermekekről szövetmintákat **nem küldök.**

Postai küldeményeket utánvétellel szállítok.

40 koronán felüli vételeket bérmentve küldök

Meg nem felelő árut, ha az **viselve nem lett, 1 héten belül** készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis **24 órán belül** cserélhetők ki.

Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot egyáltalán nem fogadok el

Külön mértékszerinti osztályomban csakis a **legjobb minőségű és legújabb divatu** angol és honi szöveteket tartom raktáron.

Szakképzett szabászaím és elsőrangú munkásaím révén, a legfokozottabb követelményeknek minden irányban megfeleltethet és megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan** teljesíthetek.

Az 1845. évben alapított

NEUMANN M.

cég a főszlyt nemcsak a kizárólagosan jeles minőségű szövetek feldolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyelmes és kitűnő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab **tartósságáért** a kezességet elvállalja. Az által, hogy a cég az összes bel- és külföldi gyártelepeken a legnagyobb árukészletek vevője, nemkülönbén a készáru előállításánál szükségelt munkabeszámításnak célszerű berendezése folytán t. vevőinek az **árak olcsósága** tekintetében is oly előnyöket biztosít, melyeket csakis legnagyobb mérvben eszközöit nagybaniparüzem nyújthat.

Központi áruház: Budapest, IV., Muzeum-körut 1-3.

FIÓKOK:

Arad	Fiume	Linc	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolc	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

Bécs: I., Kärtnnerstr. 19., VI., Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a **Keleten**, továbbá **Párisban és Délamerikában** biztos piacra találtak.

HALTENBERGER BÉLA

ruhafestő-, vegyítisztító- és gőzmosógýára

ALAPÍTÁSI
ÉV: 1819.

KASSA, SZERECSEN-U. 3.

TELEFON-
SZÁM: 70.

A gyár jelenleg is teljes üzem-
ben van s a ruhák festése és
tisztítása, valamint gallérok és
kézelők tisztítása ezidőszertint
is a rendes módon eszközölhető.
Gyász esetben ruhák soronkívül
a legjobb kivitelben festhetők.

JASCHKÓ GÉZA

KÉSZLETBEN:

Hengermüller br. könyve:
„Franz Rákóczi, und sein
Kampf für Ungarns Frei-
heit. I. kötet, ára kötve
11 korona 20 fillér.

könyv- és zeneműkereskedése
Kassa, Fő-utca 63. sz.

(Városházépület.)

ALAPÍTÁSI ÉV 1816.

Magyar könyvek : Deutsche Bücher
Livres Français : English books
Zeneművek : Hírségi iratok : Hírlap-
előfizetések : Irodai szerek : Harc-
téri és turista térképek : Magyar
könyvtár : Olcsó könyvtár : Samm-
lung Goeschen : Reclam's Universal-
Bibliothek : Aus Natur und Geistes-
welt : Dictionnaires Larousse : Tau-
chnitz Edition

Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank
== kassai fiókja ==
Fő-utca 53. szám.

Ajánlja páncélszobájában elhelyezett

Safe deposit szekrényeit

Őrzésre elfogad nyílt és a
fél pecsétjével lezárt érték-
letéteket. ~~~~~

